

**Бібліотека  
і книга  
у формуванні  
професійної  
компетентності  
ДИТИНИ**

Підсумки Всеукраїнського  
соціологічного  
дослідження

Бюлетень соціологічної  
служби. Вип. 34



---

Міністерство культури, молоді і спорту України  
Національна бібліотека України для дітей

# Бібліотека і книга у формуванні професійної компетентності дитини

Підсумки Всеукраїнського соціологічного дослідження.  
Бюлетень соціологічної служби. Вип. 34

---

УДК 027.625(477):001  
Б 59

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко  
Науковий редактор Л.П. Полікарпова  
Укладач О.Б. Петренко  
Літературний редактор Н.М. Кійко

**Бібліотека і книга в формуванні професійної компетентності дитини :**  
підсумки Всеукр. соціол. дослідж. : бюл. соціол. служби. Вип. 34 / Нац. б-ка  
України для дітей ; уклад. О. Б. Петренко. — Київ, 2019. — 22 с.

У даному випуску соціологічного бюлетеня вміщено узагальнені результати  
Всеукраїнського соціологічного дослідження «Бібліотека і книга в формуванні  
професійної компетентності дитини», проведеного Національною бібліотекою  
України для дітей у 2019 році.

---

Нинішні напрями державної політики спрямовані на світові орієнтири щодо досягнення нашою країною «Цілей сталого розвитку до 2030 року» (на далі ЦСР), які були затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку в 2015 році у рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Національна система ЦСР розроблена з урахуванням українського контексту і нараховує 86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу, що нині є основою для подальшого планування розвитку України. Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (від 30 вересня 2019 року №722/2019) підтвердження цьому.

Серед цих завдань першочерговою державою виокремлено «ЦСР 8: Гідна праця та економічне зростання», яка охоплює щільно пов'язані між собою напрями – економічне зростання та зайнятість (гідна праця). Чим більше людей мають гідні робочі місця, чим більш здоровою є робоча сила, тим стабільнішим буде економічне зростання, і навпаки. Тобто, серед першочергових завдань у сфері гарантування державою повної продуктивної зайнятості населення визначено прогнозування розвитку ринку праці, стимулювання молоді до здобуття професій і спеціальностей, які визначатимуть роль і місце України в міжнародному поділі праці та участі в розподілі високотехнологічної доданої вартості.

Саме ці взаємозв'язки і впливають на прийняття державних рішень щодо створення умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожного громадянина України. Законодавчі документи Закон України «Про освіту» (від 05 вересня 2017 № 2145-VIII), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення» (від 17 вересня 2008 р. N 842), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення» (від 4 липня 2018 р. № 469-р.) і т.д. ставлять перед державними закладами основне завдання – створення умов, які б сприяли вихованню покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя задля економічного зростання країни, формування професійної спрямованості та здійснення обґрунтованого вибору майбутньої професії старшокласниками. Так, Законом України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII), окреслено завдання: створення умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Із чого випливає, що учнівську молодь потрібно цілеспрямовано готувати до майбутньої діяльності у професійній сфері. Сприяти цьому має введення у загальноосвітніх закладах профільного навчання, упровадження якого безпосередньо залежить від якості допрофільної підготовки, яка допоможе учням у виборі напряму профільного навчання у старшій школі, а також сформує загальну професійну спрямованість школярів.

---

Складовою такої допрофільної підготовки є профорієнтаційна робота спеціалізованих бібліотек для дітей з профорієнтації користувачів-дітей із урахуванням потреб ринку праці. Поєднуючи сьогоднішня своїх користувачів з їхнім майбутнім, вони за допомогою наявних інформаційно-документних ресурсів створюють сприятливі умови для їх професійного самовизначення.

Профорієнтаційна робота бібліотек для дітей завжди здійснювалася відповідно до суспільно-економічного життя країни та ринкових потреб. Але в останні роки відбулись такі зміни в соціальному житті українського суспільства, що ефективна професійна орієнтація користувачів-дітей можлива тільки на основі цілеспрямованої підготовки до життєдіяльності. І сам процес навчання у школах нині розглядається як передумова майбутньої професії. Відповідно і профорієнтаційна робота потребує інноваційних підходів у її здійсненні з урахуванням індивідуальних інтересів особистості. Адже, як наголошується в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення» (від 17 вересня 2008 р. N 842): професійна орієнтація населення визначається як науково обґрунтована система взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності.<sup>1</sup>

А розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення» (від 4 липня 2018 р. № 469-р.)<sup>2</sup> передбачено оновлення системи професійної орієнтації населення, запровадження інноваційних профорієнтаційних послуг, надання профорієнтаційних послуг із урахуванням принципу гендерної рівності, створення умов для активізації роботи з професійної орієнтації населення.

Крім того, як показує практика, підлітки, обираючи майбутню професію, відчувають значні труднощі внаслідок незнання технологій професійного самовизначення, невміння проектувати свій життєвий і професійний шлях у сучасних ринкових умовах. Вони не повною мірою відповідають, з одного боку, потребам ринку праці, а з іншого, особистісним якостям самої дитини. Виникає протиріччя між сучасними вимогами суспільства

---

<sup>1</sup> Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : сайт «Верховна Рада України. Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-p>. (дата звернення: 22.01.2019).

<sup>2</sup> Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення : сайт «Урядовий портал». <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-koncepciyi-derzhavnoyi-sistemi-profesijnoyi-orientaciyi-naselennya> (дата звернення: 24.01.2019).

---

до випускника школи щодо рівня професійного самовизначення дітей та фактичним рівнем їх професійної підготовки.

Тож, зважаючи на сказане вище та констатуємо наявність проблеми з профорієнтаційного орієнтування користувачів-дітей в бібліотеках, Національна бібліотека України для дітей у 2019 році провела Всеукраїнське соціологічне дослідження «Бібліотека і книга в формуванні професійної компетентності дитини». Співorganizаторами дослідження виступили Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка, Волинська обласна бібліотека для дітей, комунальний заклад культури «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей», Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради, Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва, комунальний заклад «Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач» Запорізької обласної ради, Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка, КЗ «Львівська обласна бібліотека для дітей» Львівської обласної ради, Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна, Одеська обласна бібліотека для дітей ім. В. Катаєва, Полтавська обласна бібліотека для дітей ім. Панаса Мирного, КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» Рівненської обласної ради, обласний комунальний заклад «Сумська обласна дитяча бібліотека для дітей». Національна бібліотека України для дітей стала експериментальним майданчиком з апробації релевантності розробленої програми дослідження.

Мета дослідження – вивчення ролі бібліотеки й книги у формуванні професійної компетентності дитини: професійної орієнтації до обґрунтованого вибору майбутньої професії в умовах позашкільного закладу.

Об'єктом дослідження стали користувачі-учні 8-11 класів базових обласних, районних, міських, селищних та сільських бібліотек для дітей Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської Запорізької, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської областей України.

Суб'єкт дослідження склала ресурсна база з формування профорієнтаційної компетентності у користувачів-дітей цих бібліотек.

**Відповідно до мети в ході дослідження було вивчено:**

- ✓ інформаційно-ресурсну базу бібліотек для дітей з профорієнтації;
- ✓ практики роботи бібліотек для дітей з профорієнтації;
- ✓ інформаційні потреби користувачів та ступінь їх задоволення;
- ✓ ступінь читацької активності користувачів;
- ✓ фактори, що сприяють формуванню професійної компетентності дитини в бібліотеках;
- ✓ ступінь професійного самовизначення користувачів-дітей бібліотеки.

Вивчення здійснювалося на основі застосування методу анкетування користувачів-дітей і фахівців бібліотек («Анкета школяра» – додаток №1, «Анкета бібліотекаря» – додаток №2). Анкети включали максимальну кількість питань для отримання розгорнутої картини результатів, надані відповіді стали доказовою базою висновків дослідження.

Аналіз відповідей респондентів здійснювався на основі 1784 анкет, із яких 1418 анкет респондентів-дітей, 366 – бібліотекарів. Серед опитаних дітей переважну більшість традиційно склали дівчатка – 849 (60%), хлопчики – 569 (40%). Опитані є учнями 8-11 класів (див. діаграму №1).

Діаграма № 1



Респонденти є основною категорією користувачів, яких згідно статусу обслуговує дитяча бібліотека, що відповідає умовам дослідження. Крім того, 1418 респондентів-дітей є користувачами дитячих бібліотек:

обласних бібліотек для дітей – 232 чол.;

міських бібліотек для дітей – 497 чол.;

районних бібліотек для дітей – 460 чол.;

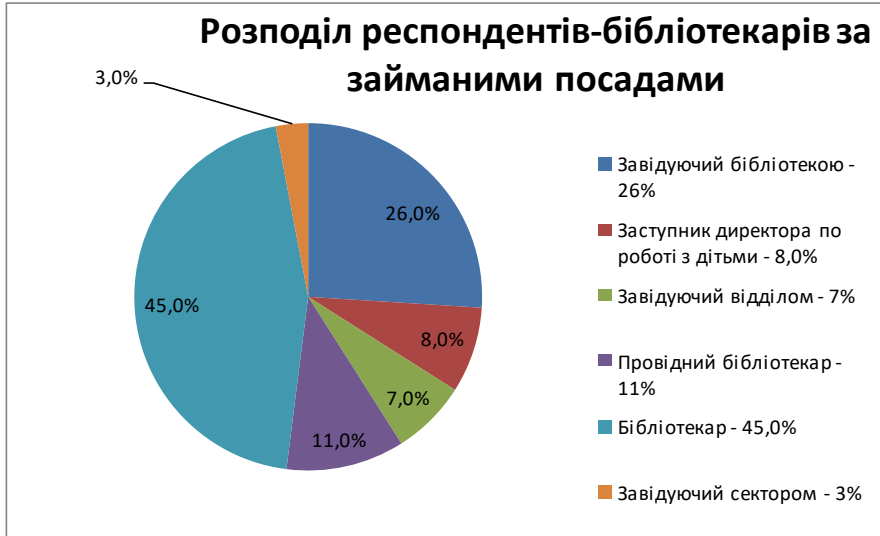
селищних бібліотек для дітей – 75 чол.;

сільських бібліотек – 154 чол.

В анкетах бібліотекаря вказано, що за місцем роботи респонденти працюють в обласних бібліотеках для дітей – 11%, міських бібліотеках для дітей – 34%, районних бібліотеках для дітей – 39%, селищних бібліотеках – 6%, сільських бібліотеках – 10%; де займають відповідні посади (див. діаграму № 2).

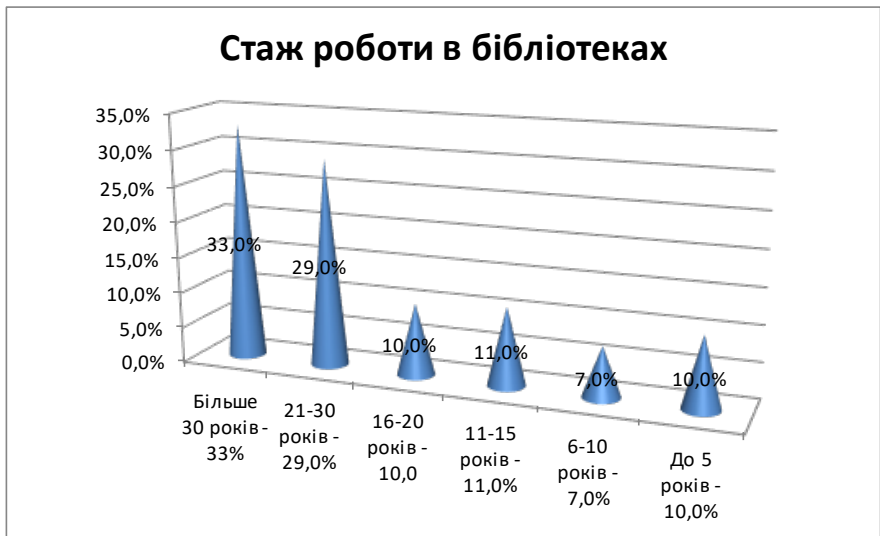


Діаграма № 2



Респонденти-бібліотекарі мають вагомий досвід роботи з дітьми в бібліотеках. Про це вказують дані щодо стажу роботи їх в бібліотеках (див. діаграму № 3).

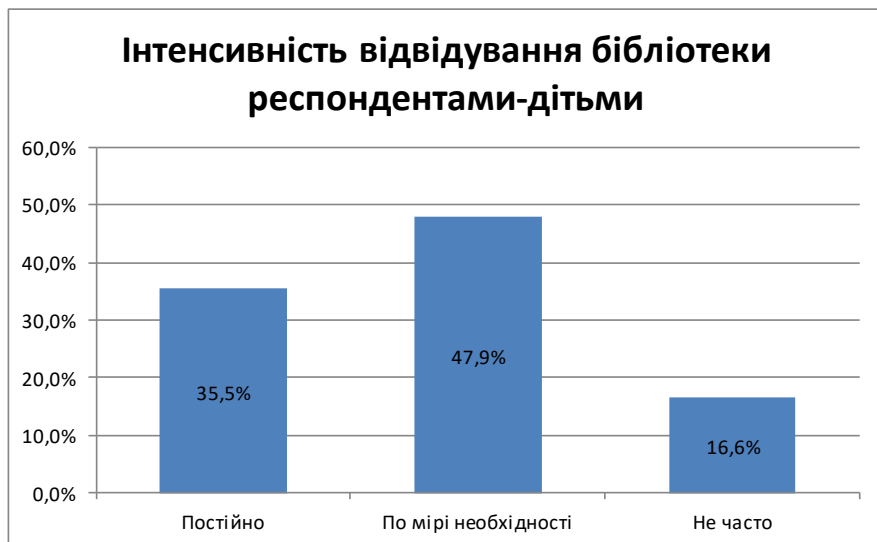
Діаграма № 3



Отже, аналіз резидентів дослідження вказує на забезпечення репрезентативності дослідження, що дозволило виконати поставлені завдання.

Результати відповідей дітей на поставлені в анкеті запитання свідчать, що бібліотека і читання є важливою сферою їхньої життєдіяльності. Адже, 35,5% респондентів-дітей стверджують, що бібліотеку вони відвідують постійно, у разі потреби – 47,9%, не часто, але відвідують – 16,6% (див. діаграму № 4).

Діаграма № 4



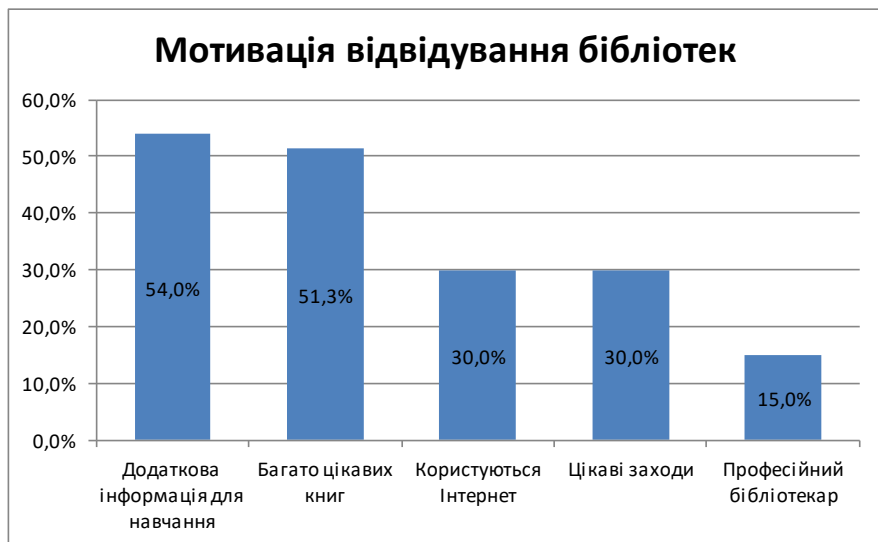
Таблиця 1

Розподіл інтенсивності відвідування бібліотек для дітей в областях

№	Область	Постійно	У разі потреби	Не часто
1	Вінницька	42,5%	46,5%	11,0%
2	Дніпропетровська	33,1%	52,2%	15,7%
3	Житомирська	39,2%	45,8%	15,0%
4	Закарпатська	35,0%	46,7%	18,3%
5	Запорізька	30,0%	54,2%	15,8%
6	Кіровоградська	35,8%	46,7%	17,5%
7	Львівська	36,7%	45,6%	17,7%
8	Миколаївська	28,3%	42,5%	29,2%
9	Одеська	35,0%	46,7%	18,3%
10	Полтавська	32,5%	39,2%	28,3%
11	Рівненська	39,2%	57,5%	3,3%
12	Сумська	39,1%	51,7%	9,2%

Мотиви звернень до бібліотеки у кожного свої. Із запропонованих варіантів відповідей на запитання «Чому ти відвідуєш бібліотеку?» 54,0% респондентів вибрали «отримую додаткову інформацію для навчання», майже стільки ж – 51,3% в бібліотеках «багато цікавих книг». Крім того, по 30,0% набрали варіанти відповідей «користуються Інтернетом», «проводяться цікаві заходи». У своїй мотивації відвідування дитячих бібліотек 15,0% дітей відмітили важливість професійного бібліотекаря (див. діаграму № 5).

Діаграма №5



*\*кількість відповідей у сумі може давати більшу цифру ніж кількість анкет, оскільки респонденти мали можливість вибрати не один варіант відповіді, однак відсоток вираховано до кількості анкет.*

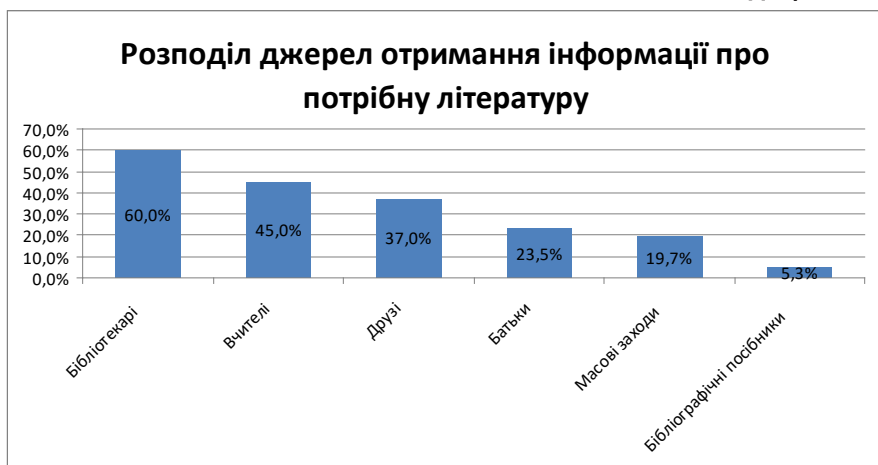
Отже, для більшості респондентів бібліотека це можливість отримання нових додаткових знань та цікавий спосіб проведення дозвілля. Що підтверджує висновки попередніх соціологічних досліджень, проведених НБУ для дітей у 2013, 2017 роках («Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків»<sup>3</sup>, «Книга. Бібліотека. Читацька компетентність дітей»<sup>4</sup>).

<sup>3</sup> **Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків** : соціол. бюл. Вип. 23 / держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей» ; авт.-уклад. О. В. Безручко. — Київ, 2012. — 16 с.

<sup>4</sup> **Книга. Бібліотека. Читацька компетентність дітей** : соціол. бюл. Вип. 30 / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. Б. Петренко. — Київ, 2017. — 22 с.

На сьогодні дитяча бібліотека є тою соціальною установою, в якій створені всі умови для гармонійного розвитку і соціалізації дитини. А конкретний вплив бібліотеки, бібліотекаря і книги на формування професійної компетентності користувачів простежується у відповідях на наступні запитання. Зокрема, відповіді на запитання «З яких джерел ти дізнаєшся про потрібну літературу?» розмістилися так:

Діаграма № 6



*\*кількість відповідей у сумі може давати більшу цифру ніж кількість анкет, оскільки респонденти мали можливість вибрати не один варіант відповіді, однак відсоток вираховано до кількості анкет.*

Вплив бібліотекаря і бібліотеки при виборі книжки очевидний – 60% відзначили «рекомендації бібліотекаря», ще 19,7% – відзначили «масові заходи в бібліотеці», 5,3% – згадали «бібліографічні посібники». Звичайно велику допомогу в пошуку необхідної інформації надають вчителі (45%), друзі (37%), батьки (23,5%). Тобто це саме той тендем, який і сприяє саморозвитку дитини, а бібліотека виступає об'єднуючим майданчиком.

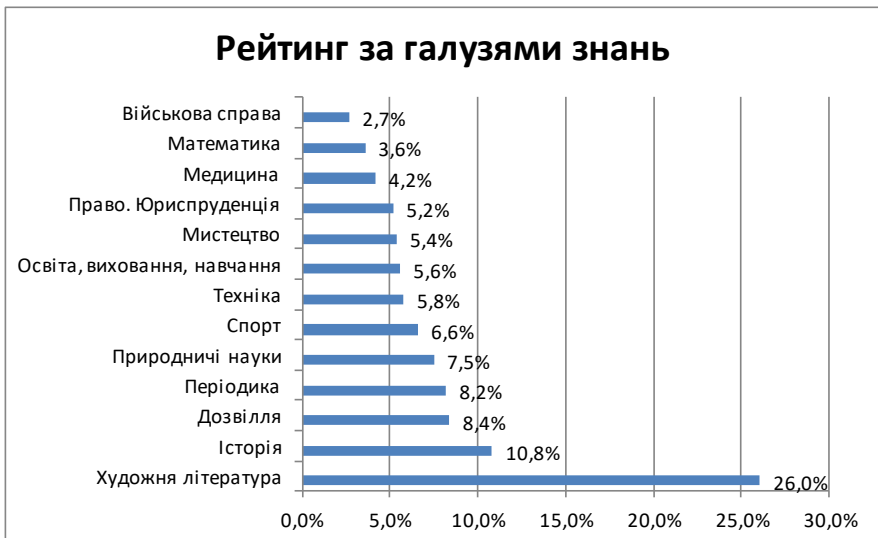
Що ж діти читають для отримання необхідної інформації з розвитку своєї професійної компетенції? Це ілюструють діаграми № 7,8 (див. діаграму № 7 (розподіл опитаних за читацькими уподобаннями та діаграму № 8 (рейтинг вибору читання опитуваними за галузями знань).

Діаграма №7



*\*кількість відповідей у сумі може давати більшу цифру ніж кількість анкет, оскільки респонденти мали можливість вибрати не один варіант відповіді, однак відсоток вираховано за кількістю анкет.*

Діаграма № 8



Як показує аналіз, респонденти-учні є активними читачами і їх читацькі уподобання досить різноманітні, але читанню художньої літератури надають перевагу більше 60% респондентів. Діти, які визначилися з вибором професії, більше цікавляться інформацією щодо профілю своєї майбутньої професії і, обираючи книг для читання, надають перевагу літературі з математики, військової справи, природничо-науковій і т.д. Активно читають галузеву літературу відповідно до свого профорієнтаційного напрямку користувачі, що обрали гуманітарні професії вчителя, перекладача, юриста, лікаря, бібліотекаря та ін. Незалежно від обрання професії 25% респондентів надають перевагу читанню книжок з історії, що становить 10,8% від загальної кількості відповідей на дане запитання (3288 відповідей), або друге місце у рейтингу перше – 26% належить художній літературі.

Проте відповіді на запитання «Як ти вважаєш, чи може книга стати в нагоді при виборі професії?» розподілися так (див. діаграму № 9).

Діаграма № 9

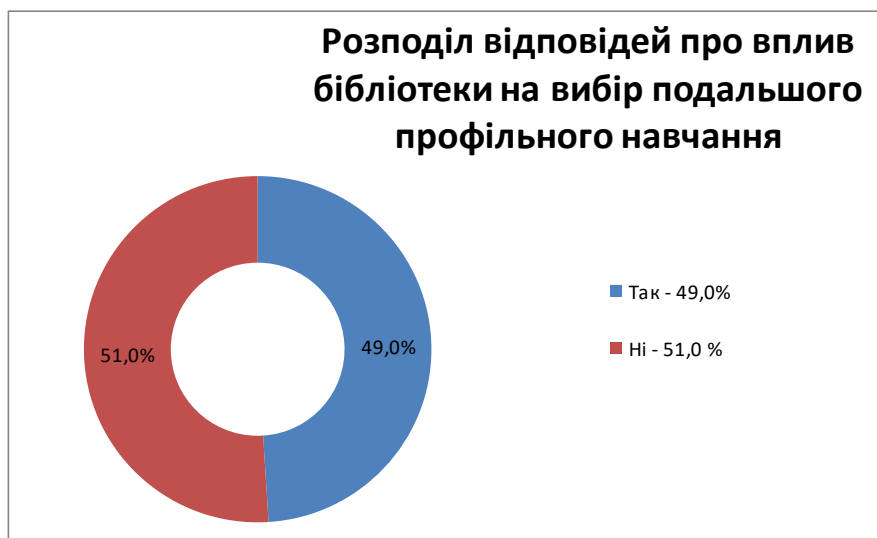


Аналіз показує, що майже 55% дітей не впевнені у впливі книги, а відповідно і читання на вибір професії. Адже із запропонованих варіантів відповідей 17,5% обрали «важко відповісти», «можливо» – 37,2%. Більш категоричні – 3,2% обрали відповідь «ні». І все ж 42,1% свідомі того, що

читання книг сьогодні – це їхнє майбутнє завтра. Нинішня реформа школи спрямована на самовираження та самореалізацію особистості, а без книги і постійного здобуття та освоєння нової інформації це не можливо.

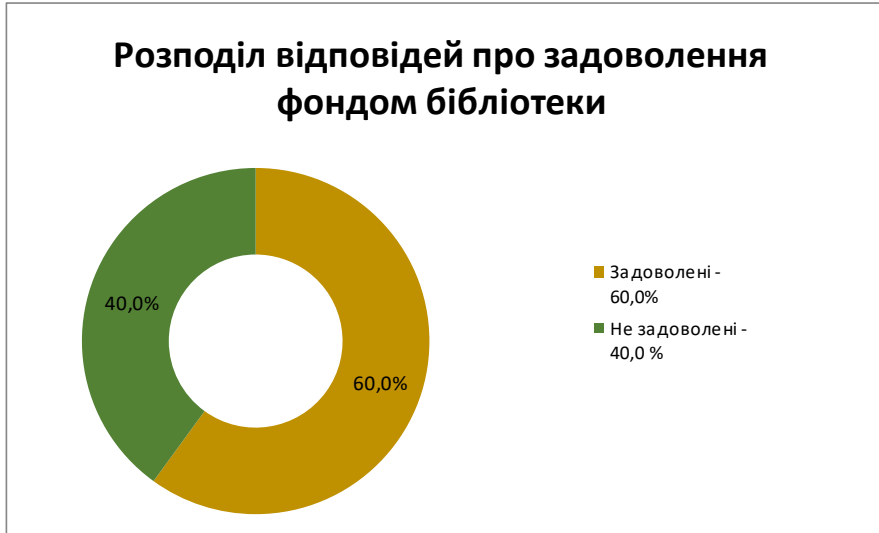
Тож чи відповідає нинішня ресурсна база та діяльність дитячих бібліотек професійному самовизначенню їх користувачів? Щоб отримати достовірну інформацію на це запитання респондентам поставили цілий ряд взаємодоповнюючих питань. Як ми й передбачали відповіді респондентів на цей блок запитань неоднозначні. Так, майже порівну розділилися думки респондентів-дітей щодо впливу бібліотеки на вибір подальшого профільного навчання. Стверджувальну відповідь – «так» дали 49% респондентів, «ні» – 51% (див. діаграму № 10).

Діаграма № 10



У той же час 89% бібліотекарів переконані, що бібліотека допомагає користувачам-дітям зробити вибір свого професійного майбутнього. У своїх відповідях вони наводять приклади, коли активні читачі під впливом бібліотеки реалізували себе в професійній діяльності: стали вчителями, бібліотекарями, агрономами, програмістами, військовими, юристами, лікарями, психологами, фармацевтами та ін.

Інформацію щодо задоволення інформаційно-ресурсним фондом бібліотек можна отримати, розглянувши діаграму № 11.



Запитання для обраних груп респондентів звучали дещо по різному, але суть одна: відповідність інформаційно-бібліотечного ресурсу сучасним вимогам профорієнтації користувачів.

І хоч майже 60% респондентів-дітей задоволені бібліотечними фондами своїх бібліотек, 40% більш вимогливих читачів відповіли «ні». Найбільшу частку задоволених бібліотечними фондами своїх бібліотек складають користувачі Закарпатської (69,2%), Миколаївської (65,8%), Рівненської (65%) областей, а незадоволених – Сумської (56,4%), Полтавської (46,7%), Вінницької (43,3%). Відповіді бібліотекарів-експертів більш песимістичні, але реальні (див. таблицю 2).

Таблиця 2

**Розподіл відповідей бібліотекарів-експертів про відповідність інформаційно-бібліотечного ресурсу бібліотеки сучасним вимогам профорієнтаційної роботи за областями.**

№	Область	Так	Ні	Важко сказати	Не відповіли
1	Вінницька	27,8%	30,5%	36,1%	5,6%
2	Дніпропетровська	3,3%	70,0%	26,7%	–
3	Житомирська	13,3%	36,7%	43,3%	6,7%



4	Закарпатська	13,3%	56,7%	30,0%	–
5	Запорізька	13,3%	40,0%	30,0%	16,7%
6	Кіровоградська	36,7%	30,0%	33,3%	–
7	Львівська	30,0%	46,7%	20,0%	3,3%
8	Миколаївська	6,7%	53,3%	40,0%	–
9	Одеська	16,7%	60,0%	20,0%	3,3%
10	Полтавська	10,0%	76,7%	10,0%	3,3%
11	Рівненська	53,3%	30,0%	16,7%	–
12	Сумська	26,7%	50,0%	16,7%	6,6%

Про незадовільний нинішній стан інформаційно-бібліотечного ресурсу бібліотек щодо профорієнтаційної роботи вказують і відповіді на запитання «Які недоліки ви бачите в роботі з профорієнтації?». Виокремлено «відсутність галузевої літератури», «недостатня кількість нової літератури», «мало книг про сучасні професії», «відсутність книг з профорієнтації», «недостатня кількість сучасної літератури» у відповідях майже кожного респондента-бібліотекаря.

У фондах Національної бібліотеки України для дітей також недостатньо літератури з профорієнтаційної тематики. Як показало дослідження загальна кількість назв книжок даної тематики складає – 4178, в яких відображено 325 професій, лише 116 назв (233 примірники) книжок про різні професії надійшли протягом 2000 – 2018 років. Серед них 15 назв серії «Твоя майбутня професія» (видавництво «Радянська школа»). Звичайно робота з дітьми передбачає використання літератури не тільки суто профорієнтаційної тематики, а й дотичної до певної професії галузевої літератури (хімії, педагогіки, математики і т.д.) та художньої літератури. Як бачимо, школярі для підвищення своєї професійної компетентності та розширення свого кругозору читають галузеву літературу.

Аналіз надходження нової літератури до бібліотек-учасниць дослідження показує регулярне поповнення бібліотечних фондів. Надходження галузевої літератури в середньому складають 35%. Звісно нові надходження не повністю відповідають сучасним вимогам користувачів, адже бібліотеки для дітей в середньому отримують четверть нової книжки на одного користувача. В областях цей показник іще менший: у базових бібліотеках Закарпатської області 0,16 книжки на одного зареєстрованого користувача, Дніпропетровській – 0,19, трішки більше у Львівській, Миколаївській по 0,27, майже рекордну кількість – по півтори книги отримують читачі у Сумській області. Щорічна середня

---

оновленість бібліотечних фондів дитячих бібліотек для дітей складає 2,4%, а в розрізі деяких областей 1,3% (Закарпатська), 1,7% (Запорізька), 1,5% (Дніпропетровська) та ін. Притому, що рекомендації ІФЛА складають 10% щорічного оновлення фондів бібліотек.

Причина не тільки у фінансуванні бібліотек, а й у вітчизняному книгодрукуванні. Так, за даними Книжкової палати України в 2018 році на одного мешканця України було видано 1,11 книжки (у 2017 – 1,06 книжки, 2016 – 1,15 книжки).

Нині у світі існує понад 50 тисяч професій, які постійно модернізуються відповідно до світових тенденцій впливу новітніх технологій. Протягом 10 років зникло близько 5000 професій і стільки ж з'явилося нових. Серед такого різноманіття дитина повинна не лише обрати професію, а й передбачити весь свій життєвий шлях. Тож не дивно, що самотійно визначитися з вибором професій у цьому віці досить складно. І все ж 53% респондентів вже зробили свій вибір, 47% знаходяться у пошуку. Серед 750 обраних професій топ-10 очолили:

- вчитель – 10,7%;
- юрист – 7,6%;
- медсестра – 2,5%;
- журналіст – 1,0%;
- вихователь – 0,5%;
- лікар – 8,7%;
- програміст – 4,8%;
- дизайнер – 1,5%;
- психолог – 0,5%;
- військовий – 0,5%.

Не менш важливо під час вибору професії враховувати потреби ринку праці, а також оцінити можливості працевлаштування після здобуття освіти. Тому до анкети було включено запитання: «Які професії на твою думку найбільш затребувані в суспільстві, твоєму місті, селищі, селі?». Відповіді на це запитання показали обізнаність респондентів-дітей як із ситуацією ринку праці в країні, так територіального уявлення розподілу праці. По-перше, 27% респондентів взагалі не відповіли на це питання. Із них 6% не висловили свою думку щодо затребуваних професій в суспільстві загалом та 21% – про ринок праці за місцем проживання. Решта респондентів називали майже однакові затребувані професії: лікарі, вчителі, юристи, програмісти, будівельники, водії, поліцейські, кухарі, економісти, продавці, пожежники, військові та ін. Незначні розбіжності відстежувалися у відповідях респондентів сільської, селищної місцевості: у відповідях щодо потреб ринку праці за місцем проживання називалися професії тракторист, перукар, агроном, швачка, логопед, ветеринар, моряк, фермер, слюсарі, косметологи, гірники, металурги та ін.

Аналіз відповідей вказує на те, що діти ознайомлені з досить вузьким колом традиційних в суспільстві професій. Спостерігається суттєва невідповідність уявлення юних користувачів бібліотеки про професії в умовах сучасної економіки суспільства та його майбутнього. Жодного разу не згадувалися професії, затребувані в суспільстві відповідно до світових тенденцій та впливу новітніх технологій і визначені у Національному класифікаторі України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», а саме ресепшніст, соціальний аудитор, гример, джокер, оператор промислових роботів, поліграфолог, профорієнтолог, професіолог, супервайзер, стильмейкер, наномедик, біотехнолог, оператор 3D-друку, цифровий лінгвіст, оператор безпілотного апарату, коучер та ін. Звичайно, попит на професії залежить від місця проживання, спрямованості регіону, інфраструктури, наявності навчальних закладів, які готують фахівців певної спеціальності, а також економічного розвитку місцевого регіону. Але нинішні світові процеси глобалізації та інтеграції, а також програмування та автоматизація багатьох виробничих процесів обумовлює необхідність формування у нинішнього покоління дітей нових професійних компетенцій: висока майстерність, знання іноземних мов, уміння працювати в команді.

Тож, чи розуміють діти важливість роботи із саморозвитку професійної компетенції? Аналіз відповідей респондентів на запитання «Що ти робиш для розвитку твоєї профорієнтаційної компетентності?» розкриває це питання (див. діаграму 12).

**Діаграма 12**



*\*кількість відповідей у сумі може давати більшу цифру ніж кількість анкет, оскільки респонденти мали можливість вибрати не один варіант відповіді, однак відсоток вираховано до кількості анкет.*

---

Для розвитку своєї профорієнтаційної компетентності 46,1% респондентів відповіли, що спілкуються з представниками різних професій; 35,6% – відвідують навчальні заклади під час проведення днів відкритих дверей; 18,3% – відвідують гуртки та клуби з профорієнтації в школі; а 10,0% – відвідують творчі об'єднання в бібліотеці; 8,7 % – здійснюють екскурсії на виробництво; 3,4 % – написали свої варіанти відповіді, серед них: «відвідую курси з комп'ютерної графіки», «студію художньої самодіяльності та концертні програми», «отримую інформацію з Інтернету», читаю книжки профорієнтаційного змісту», «відвідую спеціальні заходи», «читаю спеціальну літературу», «вивчаю мови», «прислухаюся до думки батьків», «відвідую секції», «проходжу різні тести», «відвідую сайт «Профорієнтація», відвідую майстер-класи», «читаю наукові статі», «шукаю в Інтернеті необхідну інформацію», «беру приклад з батьків», «відвідую курси», «освоюю ази професії через Інтернет», «звернувся в центр зайнятості», «навчаюся у музичній школі», «пишу статті» та ін.

Отже, дитина не спроможна самостійно реалізувати свої соціально-професійні орієнтації без допомоги державних інституцій, зокрема, бібліотеки для дітей. Ведучи роботу з питань профорієнтації, бібліотекарі здійснюють просвітницьку, інформаційну та соціальну допомогу шляхом надання інформації про спектр професій та варіанти їх отримання.

Основними напрямками профорієнтаційної роботи в дитячих бібліотеках є, перш за все, знайомство користувачів-дітей з ринком праці та основними професіями; з навчальними закладами регіону; виховання у них навичок до самовизначення. Про це наголошували бібліотекарі, відповідаючи на питання «За якими напрямками здійснюється профорієнтаційна робота вашої бібліотеки?».

Для досягнення результативності в профорієнтаційній діяльності необхідні спільні дії всіх зацікавлених сторін: органів влади, місцевого самоврядування, освіти, культури, державної служби зайнятості, соціальних партнерів та роботодавців. Тож, бібліотекарі активно залучають їх до участі в усіляких заходах. Про це зазначено у відповідях на питання «З якими організаціями з даної теми співпрацюєте?» – майже кожна бібліотека співпрацює з міськими та районними центрами зайнятості, службами у справах сім'ї та молоді, управліннями освіти, будинками творчості, управліннями юстиції, бюро правової допомоги, школами, коледжами, ліцеями та ін.

Для досягнення ефективного впливу щодо правильного вибору користувачем професії бібліотекарі застосовують різноманітні форми роботи: профорієнтаційні уроки, години спілкування, віртуальні подорожі за професіями, рольові ігри, індивідуальні бесіди, день фахівця, веб-дайджести, презентації професій, книжкові виставки, тренінги,

---

аукціони професій, куточки професій, рекомендаційні списки, зустрічі з представниками певної професії, ярмарки професій, огляди літератури, тематичні години та ін. Кількість заходів вражає, але у відповідях не простежується інноваційний підхід з даного виду роботи і застосування можливостей Інтернету. А прикладом такої інноваційної, системної, партнерської роботи слугує діяльність Херсонської обласної бібліотеки для дітей ім. Дніпрової Чайки за обласними проектами «ПрофіСтарт: юні обирають майбутнє» (2012-2015рр.), «ПрофіКвест «В долонях степу і Дніпра» (2016-2017 рр.) та міжрегіонального проекту «ПрофіКемп» (2018-2019 рр.), до якого долучилися тільки обласні бібліотеки для дітей Закарпатської, Львівської, Рівненської областей.

Профорієнтаційна робота за програмою «Кроки до професії» здійснюється і в Національній бібліотеці України для дітей, її основною метою є сприяння професійному самовизначенню, творчому та інтелектуальному розвитку підлітків, формуванню відповідального ставлення до планування професійної кар'єри за рахунок розширення знань про світ професій і навчальні заклади, в яких можна здобути професію. Програма діє з 2017 року, а заходами охоплені учні 8-11 класів.

Аналіз відповідей на запитання «Які клуби та гуртки з профорієнтації працюють у бібліотеці?» теж показує низьку ефективність даної роботи, адже респондентами було названо тільки 80, до яких залучено 1248 користувачів бібліотек. Так, бібліотекарями Кіровоградської, Сумської областей названо по два клуби, в які залучено до 40 дітей; Одеської та Запорізької областей названо по 4 гуртки, які відвідують відповідно 58 та 53 користувачів. Не випадково, що про відвідування гуртків з профорієнтації в бібліотеках стверджувально відповіли тільки 10,0% дітей – учасників опитування.

Досить високий відсоток бібліотекарів (39%) вважає не доцільним використовувати у своїй профорієнтаційній роботі методико-бібліографічні матеріали як методичних центрів районного значення, так і обласного та державного (можливо, не знання про їх існування). Частіше всього користуються методико-бібліографічними матеріалами з даної тематики бібліотекарі Кіровоградської (83,3%), Рівненської (70%), Полтавської (66,7%), Дніпропетровської (63,3%) областей.

Бібліотеки для дітей сьогодні не є одиницями в своїй професійній діяльності як в цілому, так, зокрема, і в профорієнтаційній роботі з користувачами. Так, на веб-сайті Національної бібліотеки України для дітей майже 10 років функціонує корпоративний проект «Кращі інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей» в межах якого відкрита сторінка «Професії та профорієнтація» (див. додаток №1). На яку тільки у 2019 році було 341 звернення, з яких нових користувачів 154.

---

## Висновки

Узагальнення результатів анкетування респондентів (дітей та бібліотекарів) показало сучасний стан профорієнтаційної роботи бібліотек для дітей та їх вплив на формування професійної компетентності дитини, що дає підстави зробити наступні висновки:

- бібліотека і читання є важливою сферою життєдіяльності дитини, що підтверджують 83,4% її користувачів;
- бібліотека для дітей сучасний культурно-освітній простір, в якому створено всі умови для гармонійного розвитку і соціалізації дитини (мотиви звернень до бібліотеки: «отримую додаткову інформацію для навчання» – 54,0% респондентів, «багато цікавих книг» – 51,3%, «користуються Інтернетом, проводяться цікаві заходи» по 30,0%);
- бібліотекарі впливають на вибор користувачів при пошуку необхідної інформації (джерела отримання потрібної інформації: «рекомендації бібліотекаря» – 60,0%, «відзначили масові заходи в бібліотеці» – 19,7%, «бібліографічні посібники» – 5,3%);
- діти, які визначилися з вибором професії більше цікавляться інформацією щодо профілю своєї майбутньої професії;
- більша половина (55,0%) респондентів-дітей не визначає головним пріоритетом книгу, у виборі професії;
- розділилися думки дітей щодо впливу бібліотеки на вибір подальшого профільного навчання, адже стверджувальну відповідь «так» дали 49% респондентів, «ні» – 51%;
- бібліотекарі не вивчають ефективність профорієнтаційної роботи, між користувачами і бібліотекарем відсутній зворотний зв'язок (89% бібліотекарів переконані, що бібліотека сприяє користувачам-дітям зробити правильний вибір свого професійного майбутнього, 51,0% користувачів-дітей так не вважають);
- інформаційно-бібліотечний ресурс не в повній мірі відповідає сучасним вимогам профорієнтаційної роботи;
- бібліотекарі не досить об'єктивно оцінили слабкі сторони в роботі з профорієнтації (основний недолік – відсутність книг з профорієнтації);
- бібліотекарі не пов'язують профорієнтаційну роботу з реаліями сьогодення, перспективою розвитку країни згідно ЦСР;
- бібліотеки не в повній мірі забезпечують ефективність заходів профорієнтаційного спрямування (про відсутність впливу бібліотеки на вибір до профільного навчання повідомили 51, 0% дітей);
- діти мають бажання визначитися із своїм професійним майбутнім та розвивати освоєні професійні компетентності (спілкуються з представниками різних професій – 46,1%, відвідують гуртки, секції, майстер-класи).

---

Отже, профорієнтація посідає чільне місце в діяльності бібліотек для дітей, проте потребує корегування та активізації. З метою підвищення ефективності профорієнтаційної роботи спеціалізованих бібліотек для дітей, на наш погляд, необхідно:

- враховуючи те, що дитяча бібліотека залишається основним джерелом отримання книг для читання і є одним із чинників гармонійного розвитку та соціалізації дитини, необхідно позиціонувати потенціал спеціалізованих бібліотек для дітей у реалізації цивілізаційних цінностей ЦСР;
- спрямувати профорієнтаційну роботу бібліотек для дітей в русло реалізації «ЦСР 8: Гідна праця та економічне зростання»;
- переглянути традиційні підходи у своїй діяльності щодо профорієнтаційної роботи, формувати нову модель надання профорієнтаційних послуг:
  - а) робота має ефективно поєднуватися з іншими місцевими службами та партнерами, а саме громадські організації, освітні установи, соціальні служби, центрами зайнятості на основі спільних програм, договорів;
  - б) застосовувати інноваційні творчі форми роботи, які б спонукали дітей до активності, роботі в команді, самоаналізу, використовуючи напрацювання бібліотек – методичних центрів та забезпечуючи зворотний зв'язок;
  - в) здійснювати системний моніторинг ефективності проведених заходів;
- оновлювати бібліотечні фонди згідно світових стандартів ІФЛА, співпрацюючи з владою, громад кістю, залучаючи спонсорів, активізуючи грантову діяльність самих фахівців;
- долучатися до роботи в корпоративному проєкті «Кращі інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей» та активно використовувати ресурс;
- поширювати досвід роботи з профорієнтаційної діяльності в професійному науково-практичному журналі «Бібліотека у форматі D<sup>o</sup>» та рекламувати в інших ЗМІ, соціальних мережах;
- долучатися до роботи в міжрегіональному проєкті «ПрофіКемп» Херсонської обласної бібліотеки для дітей ім. Дніпрової Чайки.

Завдяки дослідженню виконано основне завдання – показати в умовах реформування українського суспільства та адміністративно-територіального устрою країни роль бібліотеки і книги у формуванні та розвитку професійної компетентності дитини, що допоможе фахівцям спеціалізованих бібліотек для дітей подивитися на ситуацію з іншого боку і максимально використати отриману інформацію для прийняття обґрунтованих рішень з поліпшення практик профорієнтаційної діяльності за для сталого розвитку України.



## Кращі Інтернет ресурси для дітей: професії та профорієнтація

Абетка професій [Електронний ресурс] // Запрошуємо на роботу та навчання : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: [http://robota.lviv.ua/business/ABC\\_jobs](http://robota.lviv.ua/business/ABC_jobs). — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Атлас професій [Електронний ресурс] // Атлас : альманах перспективних галузей і професій : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://profatlas.com.ua/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

ВНЗ України : інститути, університети, академії [Електронний ресурс] // Education.ua — освіта в Україні : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.education.ua/ua/universities/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Всі учбові заклади України [Електронний ресурс] // Education.ua — освіта в Україні.: [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.education.ua/ua/resources/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Карта професій Херсонщини [Електронний ресурс] // Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.library.kherson.ua/lw/karta2015.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019. Професійна орієнтація [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/profesiyna-oriyentaciya>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Професії та профорієнтація : [кращі Інтернет-ресурси для дітей] [Електронний ресурс] / Національної бібліотеки України для дітей : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5686>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 29.08.2019.

Профессии [Електронний ресурс] // ПрофГІД : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.profguide.ru/professions/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Профессии [Електронний ресурс] // FUTUREJOB : интерактивный выбор профессии : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.futurejob.ru/index.php?action=1>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.



---

Світ професій [Електронний ресурс] // Державна бібліотека України для юнацтва : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.4uth.gov.ua/trade/index.htm>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

Твоя професія [Електронний ресурс] : [орієнтир у світі сучасних професій] // Artmile.ru : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.artmile.ru/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 06.08.2019.

---

Підсумки Всеукраїнського соціологічного дослідження.  
Бюлетень соціологічної служби. Вип. 34


## БІБЛІОТЕКА І КНИГА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко  
Науковий редактор Л.П. Полікарпова  
Укладач О.Б. Петренко  
Літературний редактор Н.М. Кійко

Комп'ютерна верстка: Кійко Н.М.  
Підписано до друку 27.12.2019 р.  
Зам. № 24.

Видавець та виготовлювач:  
НБУ для дітей  
вул. Януша Корчака (Баумана), 60,  
м. Київ, 03190  
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91  
<http://www.chl.kiev.ua>  
mail: [library@chl.kiev.ua](mailto:library@chl.kiev.ua)





Національна бібліотека України для дітей  
вул. Януша Корчака (Баумана), 60,  
м. Київ, 03190  
Тел/факс. 400-65-87,  
тел. 400-05-01, 400-70-91  
<http://www.chl.kiev.ua>  
mail: [library@chl.kiev.ua](mailto:library@chl.kiev.ua)